

πολυγλωσσικό χαρακτήρα της μουσικής τους. Η ελευθερία της τέχνης, όμως (αν θυμηθούμε και τον πρόσφατο βανδαλισμό στην Εθνική Πινακοθήκη), δεν φαίνεται σε όλους δεδομένη. Και ενώ η υπεράσπιση της δεν είναι συζητήσιμη, αξίζει ίσως να αναρωτηθούμε πώς και γιατί φτάνουμε να τη συζητάμε και αυτή τη φορά. Μπορεί άραγε μια συναυλία να θεωρείται εθνικώς επικίνδυνη; Ή μήπως μια βαλκανική παράδοση αποτελεί απλώς κομμάτι μιας ουδέτερης πολυπολιτισμικότητας; Είναι οι λέξεις των ανθρώπων, έτσι, ουσιοκρατικά, φορείς αλυτρωτισμού; Κυρίως, γιατί δύο παραδοσιακά τραγούδια, σε άλλη γλώσσα, να προκαλούν σήμερα τόσες αντιδράσεις;

Αργύρης Κόκορης

Διδάκτωρ Εθνομουσικολογίας
και μεταδιδακτορικός ερευνητής
Νεοελληνικής Ιστορίας, ΑΠΘ

Η μουσική μπορεί να ενώνει, μπορεί και να διχάζει

Η ένταση που ξέσπασε στη Φλώρινα τον Δεκέμβριο του 2025, όταν σε δημόσια εκδήλωση ακούστηκε παραδοσιακό τραγούδι σε τοπική σλαβόφωνη διάλεκτο και ακολούθησε παρέμβαση του δημάρχου, δεν είναι ένα «γραφικό» επεισόδιο. Ανεξάρτητα από τις αντικρουόμενες περιγραφές για το αν η συναυλία διακόπηκε ή αν απλώς αφαιρέθηκε το συγκεκριμένο ρεπερτόριο, το βασικό γεγονός παραμένει: ένας ήχος, μια γλώσσα, έγινε αφορμή πολιτικής αντιπαράθεσης.

Η εύκολη εξήγηση είναι ο εθνικισμός, η άγνοια, ο φόβος του «άλλου». Είναι αλήθειες, αλλά όχι όλη η αλήθεια. Σε τόπους με ανοικτά ιστορικά τραύματα, η μουσική σπάνια λειτουργεί ως αθώο φολκλór. Γίνεται σύμβολο, και τα σύμβολα ενεργοποιούν μνήμες, φόβους και αξιώσεις.

Αρκεί να θυμηθούμε τον Εθνι-

κό Δικασμό (1915-1922). Οι ύμνοι των δύο παρατάξεων –ο «Γιος του Ψηλορείτη» για τον Βενιζέλο και «Ο Απτός» για τον Κωνσταντίνο– δεν ήταν απλώς τραγούδια. Ήταν τελετουργικά σήματα ένταξης: δήλωναν «στρατόπεδο», έφτιαχναν κοινότητες ακροατών και μπορούσαν να προκαλέσουν βία ή λογοκρισία, ανάλογα με το ποιος είχε την εξουσία. Ο ήχος ήταν πεδίο μάχης. Η Φλώρινα κουβαλά στρώματα μνήμης: από τον Μακεδονικό Αγώνα έως τις μεταπολεμικές συγκρούσεις και το «Μακεδονικό» των τελευταίων δεκαετιών. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα σλαβόφωνο τραγούδι για κάποιους είναι πολιτιστική κληρονομιά· για άλλους ακούγεται ως πρόκληση, ακόμη και αν δεν υπάρχει τέτοια πρόθεση.

Η παρέμβαση αιρετού στη σκηνή είναι θεσμικά απαράδεκτη. Η λογοκρισία δεν «πρεμεί» μια κοινωνία· τη διδάσκει ότι ο ισχυρός αποφασίζει τι επιτρέπεται να ακουστεί. Αν θέλουμε όμως να προχωρήσουμε πέρα από τα συνθήματα, χρειάζεται να δούμε και τα συναισθήματα: το πώς γεννιέται η σύγκρουση. Όπως υπενθυμίζει ο Ομπέρσαλ, υιοθετώντας τον κλασικό ορισμό του Κόουζερ, σύγκρουση είναι ο ανταγωνισμός για σπάνιους πόρους, κύρος, εξουσία και αξίες – δηλαδή μια δυναμική που προϋποθέτει περισσότερους από έναν δρώντες.

Το κρίσιμο ερώτημα, λοιπόν, δεν είναι αν «επιτρέπεται» ένα «αλλόγλωσσο» τραγούδι, αλλά πώς συνυπάρχουμε όταν ξέρουμε ότι ορισμένα ρεπερτόρια λειτουργούν ως κόκκινα πανιά. Οι καλλιτέχνες δεν οφείλουν να σιωπούν, οφείλουν όμως να πλαισιώνουν την επιλογή τους: να εξηγούν τι είναι αυτό που ακούγεται, να αποτρέπουν την εργαλειοποίηση και να καλλιεργούν συνθήκες ακρόασης, όχι αντιπαράθεσης. Οι θεσμοί, αντίστοιχα, οφείλουν να προστατεύουν την έκφραση, όχι να την τιμωρούν.

Γι' αυτό και η καταδίκη της λογοκρισίας είναι αναγκαία, αλλά

όχι επαρκής. Η μουσική μπορεί να ενώνει, αλλά μπορεί και να διχάζει. Το πρώτο βήμα για να την προστατεύσουμε ως δημόσιο αγαθό είναι να αναγνωρίσουμε αυτή τη δύναμη, να αρνηθούμε την αυτοδικία και να επενδύσουμε σε πλαίσια παρουσίας και διαλόγου που δεν αφήνουν τον ήχο να γίνεται όπλο σήμερα.

Ιωάννης Μάνος

Καθηγητής Κοινωνικής Ανθρωπολογίας,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Διαχείριση της σχέσης μεταξύ ομοιότητας και διαφοράς

Η εκτέλεση ενός τραγουδιού σε μια γλώσσα διαφορετική από την ελληνική που προκαλεί δημόσια αντιπαράθεση παραπέμπει στους τρόπους με τους οποίους κατανοούμε τι θεωρείται οικείο και τι προσλαμβάνεται ως ξένο. Το ζήτημα αφορά τη διαχείριση της σχέσης ανάμεσα στην ομοιότητα και στη διαφορά. Τα ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας διαπερνούν την πολιτική και κοινωνική ζωή στην Ελλάδα, όπου η εθνική ομοιογένεια λειτουργεί ως αυτονόητο σημείο αναφοράς και η διαφορά, συχνά, εκλαμβάνεται ως προβληματική απόκλιση.

Η ελληνική κοινωνία μετασχηματίστηκε ραγδαία από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, με τρόπους που αμφισβήτησαν στην πράξη την εικόνα ενός ομοιογενούς εθνικού συνόλου. Οι αλλαγές αυτές έφεραν στο προσκήνιο κοινωνικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις που μέχρι τότε υποβαθμιζόνταν ή αποσιωπούνταν. Τόσο οι ιστορικά παρούσες αλλά περιθωριοποιημένες μορφές ετερότητας όσο και οι νεοαφικθείσες προσελήφθηκαν ως πηγές εντάσεων και απειλών.

Παρά τις μετατοπίσεις αυτές, η ομοιότητα εξακολουθεί να λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός κοινωνικής συνοχής, αλλά και ως κριτήριο αποδοχής. Αν και